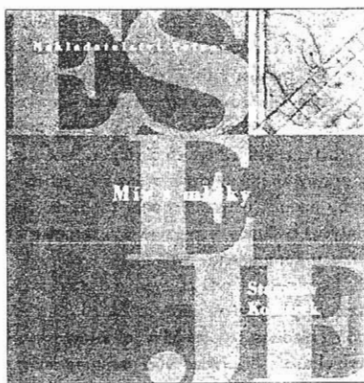

Radost z přemýšlení

Stanislav Komárek: *Mír s mloky*.
Brno, Petrov 2003.

Stanislav Komárek je jednou z neoriginálnějších osobností současného českého myšlení, ačkoli širší veřejnosti není jeho jméno příliš známé. Snad to souvisí s obecnou tendencí tvorby veřejného mínění: „Masmédiá musejí obecnou náladu obrážet, jinak by je nikdo neposlouchal či nečetl — nejsou tu od toho, aby přinášela něco bytostně nového, nýbrž aby vždy v renovovaném hávu upevňovala již existující předsudky — ‚stará, vždyť jsem to vždycky říkal.‘“ Pro Komárkovy eseje je typická elegantní, mírně pobavená skepse, s níž sleduje rozmanité jevy okolního světa („Jediným skutečným hříchem může paradoxně být brání světa i sebe sama vážně.“). Postmoderní směr myšlení se u něj projevuje odporem k manichejskému rozdělování věcí na dobré a zlé, které vede k nemilosrdnému vymýcení těch druhých — historie nám ostatně ukazuje, že každé oddělování „zrna od plev“ vyústilo v katastrofální teror. Jak píše Isaac Bashevis Singer: „Ti, kdo milují Boha více, než může duše a srdce unést, usilují zničit svět. Dokavad bude svět, bude i Satan.“ Název Komárkovy knihy odkazuje právě k potřebě tolerance vůči odlišným kulturním okruhům (ten východoasijský připomíná Komárkovi mnohými aspekty právě Čapkovy mloky — titul je však inspirován také pozoruhodnou, leč zapomenutou postavou Paula Kammerera, jehož zkoumání obojživelníků naznačilo leccos zajímavého ohledně dědičnosti, skončilo však tragickým neúspěchem). Autor spojuje mimořádnou erudici s určitým plebejským způsobem myšlení, když naznačuje mnohé zajímavé hypotézy, o kterých představitelé akademické vědy odmítají vůbec diskutovat; ostatně, co když za současnou oblibu nejružnějších pavěd mohou právě tito elitáři, bohorovně odmítající dialog s každým, kdo nemá alespoň docenturu? Tak je to třeba s domněnkou, že legendární slovanský vůdce Sámro byl ve skutečnosti žid Samuel (kdo jiný mohl být v raném středověku kupcem?), že oceánské klima podporuje demokratické uspořádání společnosti (jak jinak vysvětlit odjakživa rozdílnou míru respektu k občanským právům řeckně v Holandsku a na Ukrajině?), že brutální filmy a videohry blahodárně kana-

lizují agresivní nálady ve společnosti (proč vlastně nedošlo v Evropě už přes padesát let k vážnějšímu konfliktu?).

Mimořádně zajímavý je esej „Dešet let poté“, ve kterém autor mapuje polistopadový vývoj české společnosti — od víceméně amerického modelu s prudkými společenskými vzestupy i pády, tendencemi k přímé demokracii, s nadšeným kolektivismem a naivním mesiášstvím (vzpomeňme si na snahu tehdejší české diplomacie vyřešit přes noc všechny světové problémy) až po současnou „rebie-dermeierizaci“, vyznačující se celkovou spořádaností a zatuhlostí, znechucením občanů ze stavu věcí veřejných a jejich únikem do soukromí (viz aktuální rozdíl mezi zájmem o evropské volby a hledáním superstar — před deseti lety by bylo něco podobného nemyšlitelné), tedy uspořádání společnosti, které v zásadě nikomu moc nevádí, ale které by také — o čemž se oficiálně raději moc nemluví — sotvakdo byl v případě ohrožení ochoten hájit. Komárek také vyvrací oblíbený mýtus o materialistickém zaměření současných Čechů: „Religionista je z dnešní společnosti nadšen — třeba nedávné zatmění Slunce se s nejružnějšími milenaristickými obavami, poutěmi, nadšením a masmediální hysterií jistě rovnalo zážitku z obdobného fenoménu ve faraónském Egyptě.“ Lidské bytosti je imanentní „hluboká touha po božstvu“, i když způsoby její realizace mohou být rozličné; Komárek však zároveň varuje před násilným

nadřazováním ducha nad hmotu (čistý duch se ostatně dosti znepokojivým způsobem uplatňuje ve sféře počítačů a internetu) a upozorňuje na skutečnost, že mnozí brilantní intelektuálové se rádi věnovali práci na zahrádce, aby se z abstraktních idejí nezbláznili (opačně je tomu podle Komárka s chovem holubů, který tvůrčí duchy nijak nepřitahuje — autorovo vysvětlení, pro holubáře nijak lichotivé, spočívá v tom, že výběr žádoucích jedinců svojí surovostí připomíná spíše metody nacistické eugeniky). Z téže kategorie je i vztah různých kulturních okruhů k prasatům, která bývají někdy označována za „nečistá“, jindy naopak uctívána, podle toho, nakolik dotyčná civilizace respektuje onu zemité materiální komponentu bytí.

Komárek vidí svět po svém a dospívá k zajímavým poznatkům, někdy až kacířským, alespoň z hlediska skupinového folklóru českých intelektuálů. Například vůči masmediálnímu ohlupování se může náš cit tisíckrát bouřit, ale rozumově je v něm nutno spatřovat záruku společenské stability: občan, jehož mozek by nebyl zaměstnán seriálovými syžety a fotbalovými tabulkami, by totiž mohl ve svém přemýšlení dospět až k poznatkům, které jsou schopné způsobit všeobecnou destrukci. Zejména mladí intelektuálové, jak autor varuje, totiž začínají být frustrováni duchaprázdností doby a hledají východisko v různých sociálněinženýrských projektech, které už známe z neblahé praxe nedávných totalitních režimů. Zajímavá je také úvaha o touze moderního člověka po napohled bezproblémovém životě uvnitř kmenové pospolitosti. Nyní se tento tribální pud realizuje nejčastěji příslušností k divácké obci určité televizní stanice. To vysvětluje přesvědčivěji než většina českých politologů, proč obyvatelé planety Nova zvolili svého bývalého ředitele do Evropského parlamentu — ovšem nejen u nás se ukazuje, že práce v médiích je ideální odrazový můstek pro zájemce o politickou kariéru.

Komárek se ale zabývá i jinými tématy, například literaturou — i zde je ovšem značně neortodoxní jak ve výběru analyzovaných autorů (May, Foglar, Karafiát, Stevenson), tak i ve svých interpretacích. Svěrázný je také postřeh o univerzitním systému školitelů jako sublimaci homosexuálních tendencí — nelze si nevšimnout, že téměř každý profesor má nadstandardní potřebu obklopovat se snaživými fámuly z řad doktorandů a asistentů, kteří jsou bedlivě sledováni, zda se neuchylují od stanovené linie (v opačném případě je pro ně nej-

lepší dotyčnou institucí zčerstva opustit). Svěrázný závěr vyvozuje Komárek také ze svých cestovatelských zážitků z Číny a Předního východu. Muslimský svět je nám podle něj bližší a méně nebezpečný, než nás oficiální kanály přesvědčují — daleko větší nebezpečí povstává ve východní Asii, jejíž společnost je pro nás prakticky nezbadatelná a vzhledem ke své bezpředsudečnosti a kolektivismu daleko flexibilnější, takže její pozvolná difúze do západních společenských a ekonomických struktur může vést až k zániku Evropy, jak ji doposud známe. Je to pravděpodobnější než úspěch vývozu našeho pojetí demokracie do zbytku světa (autor konstatuje: „Představa, že se moudrá vláda nad zemí získá stochastickým procesem všelidového hlasování, je stejně surrealistická jako přesvědčení, že se tak může stát metáním losu či věštbou z kávové sedliny“) — ostatně ani v této části světa nesdílají všichni obyvatelé Bushovo, Berlusconiho či Mandlerovo našení tímto systémem. Jeho zavádění v asijských zemích by pak mohlo způsobit katastrofu dosud netušených rozměrů.

Šíře Komárkova záběru je v éře fachidiotů skutečně udivující. Dokáže se z nového úhlu podívat na fenomén lidské fascinace stromy — úcta projevovaná památnými stromům a zuřivý odpor veřejnosti proti jejich kácení je ojedinělým jevem v hrubě pragmatické a technokratické současnosti a dokazuje nejen houževnatost předkřesťanského pohledu na svět, ale také existenci samočisticích mechanismů, zabraňujících společnosti v úplném zvlčení. V eseji nazvaném „Fysika“ zase promyšlí cesty, jakými by se antická či středověká přírodověda rozvíjela do současnosti nebýt kar-teziánského obratu — možná by moderní vědecká pracoviště se vši sofistickovaností a akribií bádala místo nad atomy a zářením nad podstatou čtyř základních žilvů a nikomu by to nepřipadalo divné (konvence je totiž v univerzitním světě vším). Značnou pozornost věnuje Komárek metodologii vědeckého bádání: vedle skutečných otázek, na něž je možno dát konkrétní a verifikovatelnou odpověď, existuje totiž mnoho pseudotázek typu: „Jaký je smysl českých dějin?“ Kdo se takto ptá, ten se vlastně ani nechce nic dozvědět, pouze si odpovídajícího hodlá otestovat, zda je „na naší straně“. Mnohá hypotéza se tak během několika generací změnila v doktrínu, již její vyznavači zuřivě hájí i za cenu ignorování mnoha zjevných faktů. Příkladem je sociobiologie (na tuto módní disciplínu má Komárek obzvlášť spadenou) a její

koncepce „sobeckého genu“, kterou v praxi vyvracejí četné příklady altruismu. Jedním z nich je podle autora i samotný fakt smrtelnosti: sobecký jedinec by se mohl teoreticky udržet napořád, většinou však dává přednost krátké, ale plnohodnotně prožité existenci namísto samoučelného přežívání.

Esej je útvar, který Komárkovi sedí nejlépe. Zatímco ve svých románech se často nechá unést svou zálibou ve vysvětlování na úkor plynulosti děje, zde dokáže na malé ploše sdělit mnoho podstatného. Vytknout by se dalo snad jen opakování jednotlivých motivů, zřetelné už v minulých knihách. Poněkud chybí pečlivější redakce, která by redundantní pasáže odstranila. Ačkoli se Stanislav Komárek

sám v krátké předmluvě hájí, že „zesíťovanost“ je hlavní metodou jeho psaní, přesto se nelze ubránit dojmu, že neustálé odkazy na předchozí svazky *Hlavou dolů* a *Pitevní praktikum pro pokročilé* mají především funkci reklamního tahu. Když však odhlédneme od této vady na krásu, musíme konstatovat, že zatímco na stránkách časopisů působí Komárkovy texty často osaměle a nekorespondují s ostatními materiály, zde se podařilo vytvořit knihu velmi poučnou a pro českou společnost, libující si v myšlenkových stereotypech, také velmi potřebnou.

Jakub Grombř